

שמעתא למיקתא

גליון עב' - פ' כי תבא ה'תשע"א / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' בעל תשובה, האם חייב לנהוג כמנהג אבותיו או כמנהג רבותיו

א. לאו דלא תסור בקיום המנהגים

כתב הרמב"ם (ממרים פי"א הי"ב) "כל מי שאינו עושה כהוראתן (של בית דין הגדול) עובר בלא תעשה שנאמר 'לא תסור', והן הגזרות והתקנות והמנהגות".

וביאר במהר"ם שיק (סי' רטו אות ה' סי' רמט ד"ה והנה באמת) שכונות הרמב"ם למנהג כזה דאחר שנהגו בעצמם חיוב חייבו חכמים לנהוג כן, משא"כ במנהג שנהגו מעצמם ולא חייבו בו חכמים ליכא משום 'לא תסור' [ועיי' עוד בדעת תורה (יו"ד סי' ב' אות טז) ובח"י (סי' קכו ד"ה ולכן)].

והגדרה נוספת מציינו בדין המנהגות בדברי החת"ס (יו"ד סי' קצא ד"ה והנלע"ד) "מנהגא בשב ואל תעשה לאסור דבר מה העובר עליו הרי זה עובר על לאו דדברי קבלה 'אל תטוש תורת אמת', אבל בקיום עשה לא נאמר על זה אל תטוש תורת אמת" [והביאו האבנ"ז (אור"ח סי' תכח אות ד) והפ"ש (סי' קצד סי' ב)]. ובשאלת יעב"ץ (ח"א סי' קסז ד"ה ואע"ג דבאתרא) כתב דמאן דעבר אמנהגא שרי למקרייה עברינא דקעבר על לא תעשה מדברי קבלה 'אל תטוש תורת אמת'. ועיי' במהר"ם שיק (אע"פ סי' פח ד"ה אם)].

ב. חובת זרעם לקיים מנהג אבותם

והנה בדין המנהג אם הוא נוהג גם לזרעם מבואר בשו"ע (יו"ד סי' ריד סעי' א-ב) שדברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים נהגו בהם איסור, הוי כאלו קבלו עליהם בנדר וכו' וקבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנוהגים כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה, ע"כ.

ויש לברר אי מהני התרה לזרעם על מנהג אבותיהם, וידוע בזה מחלוקת גדולי הפוסקים, דדעת הפר"ח (אור"ח סי' תצו דין שמינ) דמהני, אמנם המהרשד"ם (סי' מ) כתב דלא מהני. וכן דעת הזית רענן (יו"ד ח"ב סי' כב אות ב), ועיי' במהר"י אסאד (אור"ח סי' ד ד"ה עכ"פ חילוק) ובמשיב דבר (ח"ב סי' יט).

וכבר הכריע בעל הקהלות יעקב (קריינא דאגרתא ח"ב סי' פא) שעל מנהג טוב שנהגו ממילא היראים מהני התרה כיון שזהו מח' בדרבנן (כי איסור דאורייתא ודאי ליכא על הבנים שלא קיבלו הדבר בנדר) וע"כ ודאי אפשר להתיר בשעת הצורך ככל ספיקא ומחלוקת בדרבנן, ע"כ. [ועיי' ברב פעלים (יו"ד ח"ד סי' יח)].

אמנם כל זה בקבלה של רבים, אבל מי שנהג אביו איזה דבר משום סייג או חסידות אין הבן חייב לנהוג אותו חומרא אא"כ עשאה פעם אחת בחיי אביו או אחר מתתו, כמ"ש הפר"ח (שם דין שבע"ז). וכן דעת החיי אדם (כלל קכו אות יא), ועיי' בגר"ז (סי' תסח אות יז).

ועיי' בתשובת חות יאיר (סי' קכז) דנקט דבאמת אין חיוב על הבנים להתנהג בדברים שנהגו אבותיהם איסור, ומש"כ השו"ע הני"ל שחובה חלה על זרעם כוונתו על קבלת רבים בקהילה דקביעו יחד והמקום גורם לדריס שם להתנהג כמנהג הראשונים. וכן נקט בהלכות קטנות (ח"א סי' יד ד"ה ובאכסנא). ועיי' בדברי חיים (ח"א סי' מח ד"ה היוצא).

אבל הזכרון יוסף (יו"ד סי' יד ד"ה ועל מה שהקשה) כתב לחלק בענין אחר, דהשו"ע איירי כשהנהיגום אבותיהם כן מנעוריהם דמחויבים להתנהג כן לעולם, משא"כ אם הבן לא התחיל להתנהג מעולם במנהג הטוב של אביו הדבר ברור כשמש שאין הבן מחויב להתנהג בפרישות ההיא, ואין מקום לדברי החו"י, ע"כ. [והביאו בפת"ש (יו"ד סי' ריד סי' ק). אולם בפר"ח (שם דין דביע"ז) ובחיי אדם (שם) מבואר דלא כהז"ל. וכן פסק הערוה"ש (סי' ריד אות ט). ועיי' במהר"ם שיק (אור"ח סי' רמט סד"ה אבל) ובמנחת יצחק (ח"ג סי' קמד אות ב א"ק ב)].

ופסק השבט הלוי (ח"ו סי' נט ד"ה והגדר וח"ה סי' קצט אות ב), ושיעורי שבט הלוי סי' קצו על סעי' יא אות ז) כהזכרון יוסף הני"ל, וכן נר' דעת הרב פעלים (יו"ד ח"ד סי' יח). ועיי' בשבט הלוי (שם) שצידד דכל זה אם הבן נהג כמנהג אביו מעצמו, ונשאר בצ"ע. אבל האג"מ (אור"ח ח"ג סי' סד) כתב דאם התנהג הבן בעצמו בגדלותו אף שהיה זה ממה שהרגילו אביו ולא מצד בחירתו עצמו להחמיר חייב להתנהג כחומרת אביו אך מסתבר דיכול להתיר בשאלה אצל חכם היכן שאביו קיבל ע"ע משום שהיא קבלת יחיד.

ג. בעל תשובה במנהג אבותיו

ולפ"ז יש לומר בענין מי שחוזר בתשובה שלא נהג כמנהג אבותיו מעולם שרשאי לנהוג כמנהג רבותיו שמלמדים אותו ומחזירים אותו למוטב, דהרי אינו מחוייב במנהג אבותיו כ"ז שלא נהג כמותם.

אלא בשבט הלוי (ח"ו סי' נט ד"ה והגדר) כתב שדבר שקבל שבט שלם בכלל ישראל כמו מנהגי הספרדים והכרעותיהם מפני שהם ספרדים, וכן הכרעות של אשכנזים כהרמ"א שזה דבר הנמשך לדורות עולם בזה נר' דלא צריך קבלה דשרש שבטו ממילא מחייב לנהוג כאבותיו, ע"כ. ועיי' עוד בשבט הלוי (ח"ט סי' קצא). ולאור דבריו בנד"ד י"ל דעליו לנהוג כמנהג אבותיו הנוגעים לשרש שבטו.

שו"מ בתשובות והנהגות (ח"א סי' שנה) שכתב בנידון דידן דאינו חייב לנהוג כמנהג אבותיו שהרי אותם שהחזירו אותו בתשובה הם לגביו כאבותיו ומאחר שנמצא בחברתם ומרגיש אצלם קירבה כאבא חייב לנהוג כמותם דוקא וכמוש"כ החו"י הני"ל דלאו באביו תליא מילתא אלא במקום וקהלה תליא מילתא ומאחר שהבן מתחזק שם זהו מקומו וקהילתו, ואפי' לדעת המחמירים שאפי' לא נהג מעולם עליו לנהוג כמנהג אבותיו נר' דהיינו דוקא כשאין לו מנהג קבוע אזי אסור לו לשנות ממנהג אבותיו, אבל כששינה דרכו ומצא מקומו אצל רבותיו שיש להם מנהג אחר, ראוי לנהוג כמותם בכל דבר ואינו צריך לשנות כשאביו אינו הולך בדרך התורה, ע"כ.

מיהו לכאורה סברא זו צ"ע דמהיכי תיתי לומר שרבו במקום אבותיו קאי. וכן דעת האור לציון (ח"ב מבוא ענף ה) דבעל תשובה עליו לנהוג כמנהג אבותיו דווקא, ובמקום שאין אביו שומר תורה ומצות ינהג כמנהג אבות אבותיו, ואין לו לנהוג כמנהג רבותיו המחזירים אותו בתשובה שאין חיוב לתלמיד לנהוג כמותו ככה"ג ועוד שרוב הפעמים יש לבעל תשובה כמה רבנים ואין רבו מובהק וגם אינו רב שהוסמך להוראה.

אלא שמציינו לחז"א (מעשה איש ח"ה עמי פז) שהורה לבחור ספרדי שהחזירוהו אשכנזים בתשובה, שהיות והוריו אינם שומרי תורה ומצוות, אלו שהחזירוהו בתשובה הם הם התורה אמת, והוא יכול להתפלל בנוסח אשכנז. וכן דעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש תפילה פי"ה הגה לו). [וסברא ענין זו מצאנו במהר"ם שיק (אור"ח סי' רמט) דהמקום "הוי כאם" כדאמרין בפ"ק דמגילה ארץ שנער הרה וכו' ארץ צבי גדלה, עיי"ש].

העוסק מעט בצרכי חולין האם עובר על איסור ביטול תורה

אמרין ביומא (י"ט ע"ב) ת"ר ודברת בם בם ולא בתפילה, ודברת בם בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים. אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם בם ולא בדברים אחרים. ומשמע דאיכא חיוב לימוד ת"ת בכל רגע ורגע.

איברא דיעויין שם ברש"י דפי' דהא דאמרין בם ולא בדברים אחרים היינו שיחת הילדים וקלות ראש, ומשמע דסתם דברי חולין בעלמא ליכא איסורא. וכ"כ המ"א [אור"ח סי' קנ"ו ס"ק ב'] דהא דאמרין דהשח שיחת חולין עובר בעשה היינו בדברי גנאי וקלות ראש. וכ"כ המש"ב (סי' קנ"ו ססק"א).

וזה שלא בדברי ה' יונה בברכות [דף ט' ע"ב מדפי הר"ף] שכתב דשיחת חולין היינו שמדבר בדברי הבאי אבל כשמדבר בעסקיו לצורך פרנסתו אל"פ שאינה שיחה של תורה מותר. דמשמע דכל שאינו לצורך פרנסתו אלא שיחה בעלמא דברי הבאי מקרי ואסור.

(ובז"ח [בפתיחה - עשין י"ב - בבאר מים חיים סי' ק"ד] כתב לבאר הא דאמר דעובר בעשה דודברת בם, ולא אסר ליה מחמת דמבטל באותה שעה מצוות ת"ת, דהגמרא בעי לאשכוחי יותר מזה דעובר ע"י שיחת חולין על מצוות עשה בפועל לבד מה שעובר על עשה דת"ת בגדר שב ואל תעשה. וע"ש דהביא דברי הרשב"א והר"י יונה).

ולכאז' צ"ל דמה שנדחק הרש"י לפרש דהיינו שיחת הילדים וקלות ראש, הוא מחמת דס"ל דבשיחה בעלמא אינו עובר על איסור ודברת בם ולא בדברים בטלים, ולכאז' ה"נ צ"ל דאינו עובר על ביטול ת"ת, דאי נמא דאיכא איסור דאורייתא דביטול ת"ת בסתם שיחת חולין א"כ אמאי לא ניח"ל לרש"י לפרש דה"נ עובר נמי על עשה ודברת בם.

וכן יש להוכיח לכאז' מדברי המחבר [אור"ח ריש סי' ש"ז] דכתב דאסור להרבות בשבת בשיחת דברים בטלים. ומשמע דאינו אסור אלא מחמת איסור שבת אבל בלא"ה שרי, ואף בשבת לא אסר אלא להרבות [עיי' במור וקציעה שם, ובמש"ב סי' ב'].
וכן משמעות דברי הרמ"א [ריש סי' ש"ז] דכתב דבנ"א ספיפור שמועות ודברי חידושים הוא עונג להם מותר לספרם בשבת כמו בחול. ומבואר דבחול שרי לשוח בהם, ולא אסור משום ביטול תורה ושיחת חולין.

ועיי' במסילת ישרים פ"ג בביאור מידת הפרישות שכתב בזה"ל: הטיול והדיבור אלו אינו בדבר איסור ודאי דין תורה מותר הוא, אמנם כמה ביטול תורה נמשך ממנו. דמשמע דס"ל דעצם הדיבור אינו אסור משום ביטול תורה אלא דנמשך על ידו ביטול תורה.

וזה דלא כדמשמע מדברי הסמ"ג [ל"ת ג] דהביא דברי הגמ' ביומא בסתמא ולא פירש, דמשמע דס"ל דדברי הגמ' מתפרשים כפשטם דיש לאסור בכל שיחת חולין, וכ"כ בהנהגות מיימניות [קושטנטינא - הל' ת"ת פ"ג ה"ג] כתב משמיה דהסמ"ג דאסור לדבר דברים בטלים. והביא דבריהם הדרכי משה [י"ד הל' ת"ת סי' רמ"ו אות ט'], ואף הביאם להל' בהנהגותיו לשר"ע [שם] דאסור לדבר בשיחת חולין. וכן מבואר בשו"ע הרב [פ"ג מהל' ה"ז].

איברא מדברי המ"א והמש"ב ה"ל מוכח דס"ל דאינו אסור אלא ככה"ג מדבר דברי גנאי וקלות ראש [ולכאז' הכי ס"ל דעת הרמ"א גופא, דדבר דאין מסתבר הוא דיסתמו להל' להקל שלא כדברי הרמ"א ללא שיציינו כלל לדבריו], ותדע דאי לא תימא הכי תקשי דברי הרמ"א ההד"י מדבריו בהל' ת"ת לדבריו בהל' שבת.

ובשו"ת אגרות משה [י"ד ח"ד סי' ל"ו סוף אות ה'] כתב וז"ל: וצריך לומר דהוא משום דבעצם הוי חיוב לימוד התורה עליו חיוב קבוע בלא זמן וגבול, אבל חיובו הוא כזה שרשאי לילך לפרנסתו ולכל צרכיו, אפי' שהוא רק לתענוגים בעלמא, ולשכיבה ולשיבה לנוח בעלמא כשנהנה מזה, ואין בזה ביטול המצווה.

האם פחות מכן עשרים נענש בידי שמים

כתב רש"י (חיי שרה כג, א) "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אי נדרש לעצמו בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשים אף בת ק' בלא חטא וכו'. ומקור דבריו מהמדרש רבה (נח, א).

מבואר מדברי רש"י דעד עשרים שנה לא נענשים בידי שמים, דהרי בידי אדם מגיל י"ג והביא ב' שערות מענישים, וכ"כ להדיא רש"י (במדבר טז, כז) והרמב"ם (פירושו המשניות סנהדרין פ"ז מ"ד ד"ה ואשה). וכן נקטו הרע"ב (אבות פ"ה מכ"א), המהר"ל (גור אריה פ' חיי שרה שם), האור החיים (פ' כי תשא לב ד"ה ואומר כל העובר וגוי) ועוד.

ועיין ב"פיה תואר" (מ"ר שם) שכתב שכן מבואר נמי בגמ' שבת (פס: ו) ובירושלמי (ביכורים פ"ב ה"א). אלא דילייע לפי"ז מדוע מתו ער ואונן בחטאם והא קטנים היו [ועיין בפענח רזא (על הפס' שם)]. ותירץ ב"פיה תואר (שם) דלא דרך עונש מתו אלא למנוע המעשה המגונה שהיו עושים. [ובמהרש"א (סוטה יג:)] כתב שלא נענשו בגלל חטאם שהרי לאו בני עונשים היו, אלא בגלל חטא יהודה וכדמשמע מהגמ' שם. ולפי פירושו קשה הבנת הפס'. ועיין באהבת איתן (סוטה שם) מה שהקשה על המהרש"א ועל הסוברים שער ואונן לאו בר עונשים היו, וכדבריו מבואר ברא"ש המובא לקמן בסמוך].

ובאמת כבר קדמו בקושיא זו בפירוש הרא"ש (שם פ"ה פס' ז) ותירץ דכיון שהיו ראויים להוליד דינם כגדולים, אפי' כי לא היו רק בני שמונה או תשע שנים [מבואר דס"ל שכיון שהיו ראויים להוליד נחשבים גדולים כשיטת תוס' (סנהדרין טז, ד"ה בידוע), ואכמ"ל]. ובפענח רזא (שם) תירץ שמן השמים מענישים לפי חכמתו דאם משכיל הוא בשנים מועטים כחכמתו בן כ' מענישים אותו. ועיין בברכ"י (או"ח סי' נה אות ח) ובעין זוכר (מע' הבי"ת אות לד).

אולם החכם צבי (סי' מט) כתב שאע"פ שהיפה תואר ודעימיה נקטו שפחות מעשרים שנה לא מתחייב בכרת "אין דעתי נוח בו" דאיך יתכן שענשה תורה על העובר על המצוה ואף חייב עליה מלקות וד' מיתות ב"ד האמור באותה מצוה, ועונש כרת הכתוב בה לא קאי עליו, ומה שסמכו עליו מהגמ' בשבת דברי אגדה הם ואין משיבים מן האגדה, ועוד מצינו כמה פעמים שנענשו קטנים וכן בער ואונן, וברור דעכ"פ שייך עונש כרת בפחות מכן כ' נמי, ע"כ. וכן דעת המגן גיבורים (סי' ריט אות א). ועיין בחוות יאיר (סי' קסו ובהשמטות שם, הביאו בפתי"ש יו"ד סי' שעו אות ג).

וכן הנודע ביהודה (יו"ד תנינא סי' קסד והובאו דבריו בפתי"ש יו"ד סי' שעו אות ג) כתב שלא מסתבר שלא יהיה שום עונש שמים על האדם קודם כ' שנה ונמצא העולם הפקר, אלא הכונה שבעה"ז אין הקב"ה עונשו בחייו קודם כ' שנה, אבל אחר מיתה נענש על כל מעשה שעשה משהגיע לכלל דעת אפי' לעונת הפעוטות כשכבר יודע שהיא עבירה צריך לסבול כפי מעשיו. וכ"כ בתורה לשמה (שאלה שפה) ועיניי שלא מענישים אותו בעוה"ז עד גיל כ' היינו בין על העשים בין על הלאוים.

והחת"ס (יו"ד סי' קנה והובאו דבריו בפתי"ש יו"ד סי' שעו אות ג) כתב על דעת היפה תואר הנ"ל דישתקע הדבר, כי בן י"ג שהביא ב' שערות שוה לכל עונשים שבתורה. שו"מ בחקרי לב (או"ח סי' מח ד"ה אף) שהקשה על דברי היפה תואר ודעימיה, שהרי בשו"ת הרדב"ז כתב בשם ברייתא דמבן י"ג נידון בגהינם וגם בספר החינוך (מצוה ב) כתב שמי שלא מל את עצמו משהגיע לכלל עונשין שהוא

י"ג שנה ויום אחד חייב כרת.

אבל הפמ"ג (סי' ריט א"א סי"ק א) נקט כדעת היפה תואר, אלא שכתב שבן י"ג שנה ובי' שערות בית דין של מטה עונשים אותו ודין ד' מיתות לא ביטלו (סנהדרין לו: א) אף קודם עשרים שנה ואף שלפני עשרים שנה לאו בר עונשים בניני שמים, מ"מ דבר הבא מידי אדם מענישים מן שמיא וכן מלקות וכד', ע"כ. ועיין בפתיחה כוללת (פ"ג אות כא) ובתיבת גמא (לפמ"ג חיי שרה אות ב) ומה שתמה עליו בארצות החיים (סי' א ארץ יהודה אות ז ד"ה ואת זה). אולם כבר לפני כמה שנים מצאתי בתשובת מוהר"י באסאן (לחמי תודה סי' ה) שכתב שלפני עשרים לא נענשים אותו כלל אפי' בדבר הבא בידי אדם.

ועיין במהר"ם שיק (ח"ב סי' פו) שביאר שהטעם שקטן פחות מכ' שנה אינו נענש היינו כי יש הרבה דברים שאין ב"ד של מטה עונשים עליהם מצד קלותם, אבל מלמעלה עונשים, ולפני כ' שנה שאין עדיין תקיף בדעתו לחוש על דברים קלים אין מענישים אותו עליהם. ועיין בתורה לשמה (שאלה שפה) טעם אחר ע"פ הסוד. ובעץ הדעת טוב (לר' חיים ויטאל מאמר לחתן עמ' לא הוצאת מכוון אהבת שלום). ולכאורה היה אפשר להביא ראיה מדברי הרמ"א (או"ח סי' שמג) שכתב דקטן שהכה את אביו או עבר שאר עבירות, וכתב הא"ר (שם אות ד) בין עבירות של בן אדם למקום ובין עבירות של בן אדם לחבירו, בקטנותו טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה אע"פ שעבר קודם שנעשה בר עונשים, ע"כ. ועיין בחיי אדם (כלל סו אות ה) וברש"ש (סנהדרין נה:)] שכת' שאף שפסק השו"ע שקטן שהזיק וחבל פטור מלשלם אפי' לאחר שהגדיל, מ"מ לצאת ידי שמים "חייב".

אולם יש לדחות ולחלק דאין חיוב כפרה זו משום עונש, אלא כי סימן רעה הוא לקטן שנעשו ממשלות מתחת ידו, וכמו שכתב התרומת הדשן (סי' סב) שהוא מקור דברי הרמ"א. וכ"כ הב"ח (סי' שמג). וכן מצאתי באג"מ (יו"ד ח"ב סי' י ד"ה והנה). ועיי עוד ברב פעלים (ח"ג סי' לו), ודו"ק.

וגדולה מזאת מצאנו באבן האזל [פ"ג מהל' מלכים ה"ה וה"ו] גבי מאי דכתב שם הרמב"ם דאסור למלך לשתות דרך שכרות אלא יהיה עוסק בתורה ביום ובלילה, וכן לא יהא שטוף בנשים דלע הסרת ליבו הקפידה התורה שנאמר ולא יסור לבבו, וכתב שם וז"ל: יש לדקדק במה שכתב הרמב"ם דין מיוחד במלך שבדקו הכתוב בתורה יותר משאר העם שנאמר כל ימי חייו ולכן חייב לעסוק בתורה יותר משאר העם, וקשה דבהל' ת"ת [פ"א הל' כ'] כתב עד אימת חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך ומבואר דזה דין בכל אדם משראל, ונראה דכאן אנו דנין באיסור המלך לשתות אף שרוצה להתענג בשתייה, וכן בהל' ו' שרוצה להיות מצוי אצל אשתו, וזה אינו אלא במלך, אבל הדין מותר לו להתענג אף שזה יגרום לבטול תורה בהכרח ע"י השכרות או בעילות נשים, ולהדיוט אינו אסור אלא לבטל תורה בלי כל סיבה שאז הוא מסיר ליבו מהתורה עובר על ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך ועוד הובהר פסוקים מחייבי ת"ת, ועיי' בספר פירות התורה בתחילתו שמנה יותר משלשים מ"ע ומל"ה על ביטול תורה. עכ"ל.

(והנה במחבר [סי' ש"ז ס"ק ט"ז] כתב דמליצות ומשלים של שיחת חולין וכן ספרי מלחמות אסור לקרות בהם בשבת, ואף בחול אסור משום מושב לצים, ועובר משום אל תפנו אל האלילים ואל תפנו אל מדעתכם.

יש לעיין אמאי לא כתב כן המחבר שם בס"א גבי מ"ש דאסור להרבות בשיחת דברים בטלים בשבת.

ואפשר דס"ל להמחבר דלא אסרין משום מושב לצים אלא בדרך קריאה, דאית ביה משום קביעות ואתי למיגרר אבתריה, משא"כ בסתם שיחה בטלה בעלמא דאין בה איסור משום מושב לצים).

הן אמת באגרת הגר"א כתב להדיא דלא נדברים הנזכרים וז"ל: וכל כף הקלע הכל בהבל פיו של דברים בטלים, ועל כל דיבור הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו. וכל זה בדברים יתרים, אבל בדברים האסורים כגון לשון הרע וליצנות ושבועות ונדדים ומחלוקת וקללות בפרט בבית הנכנס ובשבת וי"ט, על אלו צריך לידר לשאול למטה הרבה מאד. הרי שכתב להדיא דסתם שיחה בטלה יתירה אסורה בתכלית האיסור.

אולם עינין בשו"ת שלמת חיים [הל' ת"ת סי' צ"ד] דנשאל הגר"ח זוננפלד על דברי המסילת ישירים והגר"א הג"ל שלכאו' פליגי זה על זה, והשיב דלהכריע בין הגדולים אם נחלקו באיזה דבר ג"כ אינו בכלל שאלה.

אולם זה ודאי דכל דברינו לא איירי במפסיק לדברים בטלים באמצע המדור, דעל כנון הא כבר אמרו רבותינו [חגיגה י"ב ע"ב] כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו נחלי רתמים.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

הכנה לקבלת מלכות ה' בר"ה

"הנה בראש השנה נצטוונו לומר מלכות... והכונה ב"תמליכונ"י שהאדם צריך להמליך אותו ית' על כל אבריו וחושיו: ראה, שמיעה, מחשבתו, וכדומה, לכבוש אותם כפקודתו, וזהו "שתמליכונ"י עליכם". והנה לזה צריך הכנה רבה מאד, והלואי שנכין עצמנו באלול, ומעתה מה נואלו ח"ו המתאחרים לומר מלכות עד ראש השנה, ואינו מכינים עצמם בבחינת מלכות, להמליך אלוקינו על כל אברינו מקודם ראש השנה, היכול להיות שינשה טבעו בשעה אחת בראש השנה בשעה שאומר מלכות? הלהפך רצונו מרע טבעו בשעה אחת? ונמצא אינו אומר כלל מלכות...

על כן על עולות גדרים קודם ראש השנה להמליך אותו ית' על כל אבריו וכו' וטוב לו לומר מלכותו וזכרונו לטובה". (כתבי הסבא מקלם פנקס הקבלות עמ' ח)

"בדוא" - אמרו לפני מלכותו", ואמירת כל תפילות ר"ה, שבהן חוזר ונשנה ענין גילוי מלכות שמים, כול' יחד צריכות להביא אותנו להמלכתו ית' עלינו. אולם הן יכולות להביא אותנו לידן כך רק אם תרגלנו את המלכתו עלינו במשך כל השנה, ובייחוד במשך חודש אלול, אז ה"אמרו לפני" (אמירה אמיתית שצריכה להיאמר "לפני" - לפני אלוקי אמת!) יכול להיות ה"מכה בפטיש" שמביא את עבודת ההמלכה שלנו לסיום ולהשלמה.

אמר הגר"ש הסבא מקלם זצ"ל "אם רצונך להמליך את הקב"ה עליך - לך המלך את שכלך עליך!" עד כמה שנתאמן במשך השנה, ובייחוד בימי אלול, בהמלכת שכלנו על רצוננו ותאוותינו וכל מאוויינו - נמליך את הקב"ה עלינו! זו עיקר עבודתנו בהנחת עצמנו לימים הנוראים הקדושים". (שפתי חיים עמ' קכב)

נערך ע"י מחבר קונטרס "עבודת חודש אלול וימי הסליחות"

העלון נתרם להצלחת משפחת ארנט